

narodova moč je bila zavirana od despotizma, da bi razširila svoje krepke peroti. Turgenev je sam v obitelji svoji v tem oziru videl marsikaj, kar mu je vzbujalo kri in utrjevalo prepričanje, da se to nesrečno stanje mora končati. Hrepenel je po popolni človeški dostojnosti, ali kako jo doseči, dokler ni strta veriga robstva, dokler niso odpravljene laži-voditelji in laži-učitelji narodu? Globokočutnemu pesniku krvavi srce, ko vidi, da se zapravlja toliko zdravega materijala, ali v svojih obrazih stvari opisuje tako, da se človeku zdi, da on neče ničesar dokazati, ničesar zahtevati; on podaja s tisto mirnostjo in stvarnostjo podobe nesrečnega stanja, kakor riše n. pr. mirno in stvarno Vereščagin ilustracijo k znanemu poročilu: Na Šipkinem prelazu je vse mirno! In ravno s temi zvestimi obrazi resničnosti dosegel je Turgenev več, nego nekateri socijalno-politiški pisatelj z debelimi razpravami. Saj je obče znano, da je pokojni car osvoboditelj jako rad prebiral te Turgenevlje proizvode in iz njih napajal si dušo z ljubeznijo do robov in dvorovih.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

VI.

„Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole“,

sestavil Peter Končnik. Velja vezano s platnenim hrbtom 60 kr. Na Dunaji v c. kr. zalogi šolskih knjig. — 328 strani v osmerki.

Ako hočemo svoje šolstvo dobro urediti, ako hočemo imeti od njega v primeri toliko koristi, kolikor stane, treba je pred vsem drugim, da podamo naši šolski mladini dobrih knjig. Kakor Slovenci v drugih strokah napredujejo, tako se tudi naše šolstvo v občeboljšuje, zlasti v onih krajih, kjer se narodno načelo ne izpodriva. V narodnih šolah so dobre šolske knjige v domačem jeziku živa potreba. V tem obziru smo pa dolgo časa bili na slabem. Novi šolski zakoni so že pred petnajstimi leti tudi slovenskim šolam naložili večjo nalogo. Učitelji pa tem terjatvam nikakor niso mogli zadostovati; z jedne strani so pogrešali potrebnih slovenskih knjig za nove predmete, z druge strani so jim ponujali nemške knjige, in sicer ne samó za nemški jezik, ampak tudi za realistične predmete. Da niso s tem koristili ne učiteljem, ne šoli, to je jasno, kakor beli dan. Začetskoma so si

pomagali iz te zadrege pojedini slovenski učitelji sami ter izdali nekaj drobnih knjižic za realistične predmete. Napósled je pa vendar slavna vlada uslišala klice slovenskih učiteljev po boljših berilih, kot najvažnejših in najpotrebnejših knjigah ljudske šole. Začela je izdajati v svoji zalogi šolskih knjig nova slovenska berila, in sicer je izšla najprej »Začetnica s prvim berilom«, potem »Drugo berilo« in pred tremi leti »Tretje berilo«. Sestavljenje »Začetnice« je bila slavna vlada povérila dobremu učitelju mladine, g. Miklošiču v Mariboru. Spisovanje in uredovanje »druzega, tretjega in tudi pričujočega, četrtega berila« je pa izročila g. Petru Končniku, sedanjemu gimnazijskemu ravnatelju v Celji. Kakor kaže uspeh, bilo je ministerstvo tudi pravo pogodilo; g. Peter Končnik je bil mnogo let okrajni nadzornik slovenskih šol na Štajerskem, potem profesor na c. kr. učiteljski v Gradci. V teh službah se je torej neprenehoma moral pečati z ljudskim šolstvom, katerega potrebe so mu bile zaradi tega dobro znane. — Dobro se tudi seznanivši z načeli, po katerih so sestavljena berila nemškega naroda, ni mu bilo težko, lotiti se uredovanja slovenskih beril, zlasti, ker se je bil, kakor vidimo iz gotovega njegovega dela, odločil porabiti vse, kar mu je slovenska literatura mogla primernege ponuditi.

Kakor je pri novih učnih načrtih za ljudske šole povsod v Avstriji obveljalo pedagogično načelo, da se učna tvarina podaja mladini v tako imenovanih »koncentričnih krogih«, tako sta osnovani »Drugo« in »Tretje« berilo, dosledno pa tudi Končnikovo »Četrto« berilo po tem vzóru. Kakor sta prvi berili razdeljeni na poglavja, v takih knjigah primerna, tako tudi pričujoče novo berilo. Obseza namreč v prvem poglavji: povesti, popise, pesni in pregovore; v drugem ima slike iz zemljepisja, v tretjem črtice iz prirodoslovja; četrto poglavje obseza prirodopisje s posebnim ozirom na kmetovalstvo, peto »človek in človeško društvo« in šesto poglavje ima slike iz zgodovine.

Prvo poglavje, katero obseza gradivo (berila, pesni) z moraličnimi nauki ni posebno obširno (kar bi bilo z ozirom na važnost predmeta skoro želeti, če bi le ostala velika tvarina to dovolila), a kar se v tem oddelku nahaja, je pravo jedro vzvišenih svetov, sicer ne ravno za lehkožive mlade otroke, marveč za duševno zrele in pametne dečke in deklice, mladeniče in dekle. Večji del knjige, namreč petero poglavij je pa namenjeno največ v zboljšanje materialnega blagostanja ljudstva in razširjanje praktičnih znanostij.

V drugem oddelku je lepa vrsta zemljepisnih slik in v obče zemljepisnega gradiva. Med drugo tvarino nahajamo tu jedernate opise: Celovca, Gradca, Ljubljane, Trsta in Dunaja.

Čitajte te krepke poteze, mora domoljub nehoté vzdihniti: ali pa bode slovenska mladina, ki je raztresena nekoliko tudi v teh mestih, brala popise teh mest, katera ima priliko poznati tudi iz svoje skušnje?! Ali se bode vsaj po Ljubljani ta knjiga hitro razširila, zlasti po dekliških šolah, kjer je mrgolelo do zdaj vse polno raznovrstnih nemških beril, češ, slovenskih ni. —

Pri tretjem poglavju je veliko tvarine iz fizike in kemije, in kakor se nam dozdeva, več izvirnega, (tudi drugod to opazujemo), zlasti iz peresa profesorja Hauptmanna. Kolikor smo pri prvem pregledu razsoditi mogli, nahaja se tudi pri tem oddelku mnogo praktičnega, na priliko 62. berilo „navadni stroji“ ali pa 66. „pumpe“. Druga berila v tem poglavju se pa nam zdé zeló teoretične veljave, na vsak način pa tako težka, da bode moral učitelj v fiziki sam dobro podkovan biti in sam to tvarino dobro preleteti, predno jo bode razlagal v šoli. Sicer pa priporočamo slehernemu slovenskemu učitelju, da si omisli to knjigo in jo pridno študira.

Tretje poglavje stavi dober temelj četrtemu, kajti v njem se razlaga veliko kemičnih prvin in nekaj o spojinah, da se more umeti kmetijstvo, katero se poleg rudninstva in živalstva kaj obširno razlaga v jako velikem četrtem razdelku, katerega smatramo za najimenitnejšega v slovenskih nadaljevalnih in ponavljalnih šolah. Kakšne vrednosti so tu nakupičeni, a dobro razloženi nauki iz vseh panog kmetijstva, razvidimo takoj na prvi pogled; tem bolj pa se o tem prepričamo, ako beremo imena pisateljev (pri živalskem prirodopisju Erjavce, pri vinoreji Jamšek, pri sviloreji Bollè, pri pogozdovanji Povšè i. t. d.); če pa še povemo, da je ta oddelek šel tudi skozi roke naših dobro znanih kmetijskih strokovnjakov, potem mislim ne bomo našli čitatelja tej knjigi, kateri bi jej ne zaupal. In to je silno imenitno, da se bodo slovenski učitelji tudi kmetijske vsebine te knjige smeli tako držati, kakor se opira duhovnik na izreke sv. pisma. — Kaj po volji mi je tudi zadržaj petega oddelka, ki se ozira kaj primerno na obrt in kupčijo ter druge potrebščine v vsakdanjem življenju. Jako sem bil vesel, ko sem zapazil v tem poglavju iz mnogo zaslužnega „Vrtca“ posnete spise o krojaštvu, čevljarstvu, klobučarstvu in drugih obrtov, na katere spise sem že svoje dni sam mislil, ko sem nameraval sestaviti novo berilo, katerega dela se mi zdaj — hvala Bogu — pač ni treba več lotiti. V tem poglavju so še druge prav mične, pa tudi koristne drobtine, na priliko: slamenikarstvo, steklo, preja in tkanina, novci, bankovci, sodružja, zavarovalnice i. t. d.; še celo „domače lekarne“ ne pograšaš.

V šestem oddelku nahajamo poleg nekaterih navadnih zgodovinskih slik tudi nekaj tacega zgodovinskega gradiva, katero se dotika slovenskih

krajev in pokrajin, na priliko „pridruženje Trsta k habsburškej hiši“, „bitva pri Siskú“, „na Predelu“, na dalje životopisi: Slo m-ška, Janežiča in Tegetthofa. Pretežak spis se nam pa dozdeva prvi v tem oddelku, namreč 147. b., ki govori v jako učenih potezah o „imenitnosti domače zgodovine“. Da se tak sestavek umeje, mora biti človek že klasično izobražen. —

V obče pa smo z vso osnovo in z vso vsebino te nove šolske knjige jako zadovoljni; imamo jo in hranili jo bomo kot dragoceno novoletno darilo, kajti izšla je bila knjiga ravno proti koncu starega leta 1883.

To „četrto berilo“, ki ima — kar bi bil skoraj pozabil povedati — tudi pesniške izdelke najboljših slovenskih pesnikov (seveda po nekod za mladino predelane ali okrajšane): S. Gregorčiča, Stritarja, Cegnarja, Vilharja, Levstika, Levca in drugih — je prava enciklopedija vseh za slovensko odrastlo mladino in tudi za druge odrastle ljudi potrebnih naukov. G. direktor Končnik je s svojimi berili pokazal, kako dobro pozna prave potrebe naše slovenske ljudske šole; zaradi tega se pa tudi veselimo njegove slovenske slovnice za iste šole, o kateri se govori, da bode tudi v kratkem izšla v c. kr. založbi šolskih knjig. Da bi nam kmalu došla!

Ivan Lapajne.

Nove muzikalije.

II.

„Živel slovenski Schubert, živel slovenski Beethoven! Ti vrli skladatelj žive, ognjene fantazije, ki združuješ s svojo redko muzikalno nadarjenostjo dovršeno šolo; Ti si v glasbi, katero temeljito umeješ, narodu to, kar je S. Gregorčič v poeziji. Ti si zvezda prve vrste na obzorji slovenskega muzikalnega neba. Ako tudi več ne pišeš, zagotovljena Ti je za služena slava vsacega domorodca na veke s to Tvojo prvo knjigo, katero hoče hvaležni narod imenovati svojo — svojega vrednega sina izvrstno delo. Ponosen sem, da morem reči: Notranjec Ti, Notranjec jaz.“ Take in jednake misli so me naudajale pregledujočega to knjigo izvrstne muzikalne tvarine. Da bi mogel to knjigo prav oceniti, treba bi mi bilo pisati debelo brošuro; ker pa tega ne utegnem, hočem ob kratkem izpregovoriti o njej.

Vso tvarino je g. skladatelj razdelil na štiri dele: V I. je 6 samospevov s spremljevanjem glasovira; v II. je 13 moških in v III. delu 5 zborov za mešane glasove, IV. del obseza skladbe za klavir. a) Samospevi: 1. „Mornar“ je krasno delo, polno energije in ognjevite fantazije.